

k socialismu, nýbrž přispěje i k objasnění mnoha problémů spojených se socialistickou výstavbou v zemích, které již mají proletářskou revoluci za sebou.

Vlastimila Tesařová

Michal Dado: Slovník politickej ekonomie (Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1966, stran 1051).

Knižní trh ekonomické literatury se v poslední době rozšířil o řadu dobrých prací zahraničních i domácích autorů. Vedle monografických knih se objevily po dlouhém čase učebnice politické ekonomie, zpracované československými ekonomy, a k nim si můžeme přiřadit i Slovník politickej ekonomie. Nezbytnost vydání příručky slovníkového typu si již delší dobu uvědomují nejen odborníci, ale i nejšířší veřejnost. Od překladu sovětského Stručného ekonomického slovníku (první vydání 1959) došlo v oblasti ekonomické teorie k výrazným posunům, mnohé pojmy exkomunikované z marxistické politické ekonomie se stále častěji objevují na stránkách časopisů a knih, a také překlady významných prací nemarxistických ekonomů si vynucují, aby se slovník politické ekonomie obohatil o výrazy donedávna „neznámé“ nebo opomíjené. Přinejmenším ještě jeden důvod mluví pro vydání slovníku, a tím jsou rozšiřující se styky našich ekonomů (a nejenom jich) s pracovníky ekonomické teorie a praxe západních zemí. Konečně nutnost slovníku obražejícího i specifiku čs. ekonomiky si uvědomovali překladaatelé Stručného ekonomického slovníku, když v poznámce české redakce se uvádí, že „připravujeme vydání původního českého ekonomického slovníku“.

Cesta od záměru k realizaci každé ekonomické knihy (i když abstrahujeme od lhůt našich vydavatelství) je dosti dlouhá, a zvláště ne přímočará, o dobrém slovníku to platí dvojnásob.

Ze série proponovaných slovníků z oblasti ekonomických věd máme před sebou výsledek dlouholeté práce Michala Dada — Slovník politickej ekonomie, obsahující asi 6000 hesel z uvedené oblasti; autorův původní záměr zpracovat terminologickou příručku se tedy rozrostl na dosti objemný „špalíček“, na jehož konečné podobě se podílela řada pracovníků SAV a bratislavských vysokých škol.

Slovník je rozdělen do čtyř samostatných částí: 1. Pojmy, 2. Osoby, 3. Inštituce, 4. Peněžní jednotky. První část tvoří podstatu, těžiště slovníku (str. 15—829). K sympatickým rysům práce patří i to, že u jednotlivých pojmů jsou uváděna běžně používaná synonyma a české ekvivalenty, resp. u cizích názvů a jmen i transkripce. Pro rychlou orientaci čtenářů je ke slovníku připojen věcný rejstřík s diferencním slovníčkem česko-slovenským a k formální dokonalosti by nesporně přispěl i abecední index na okraji listů.

Klasifikování značkami E (politická ekonomie všeobecně), ES (politická ekonomie socialismu) a EK (politická ekonomie kapitalismu) obzvláště v pojmové části, je dosti problematické (M. Dado: „... ide iste o triedenie... hodne zjednodušené a mechanické“) a v dnešní době charakteristické pro diskusi v ekonomické teorii, která se vyznačuje dosti odlišným přístupem ekonomů k otázce, co patří do politické ekonomie obecné, tj. společné pro soudobou vyspělou ekonomiku kapitalistickou i socialistickou, a v čem spočívá specifičnost těchto společenských formací.

Rozsáhlá první, pojmová část slovníku upoutá pochopitelně největší zájem širokého okruhu čtenářů z řad pracovníků ekonomické teorie a praxe i studujících politické ekonomie. Potěšitelný je i fakt, že výklad pojmů se neomezuje pouze na politickou ekonomii, i když zde je těžiště slovníku, ale pojmový aparát zasahuje do dalších sfér ekonomické vědy, a v tom značně překračuje dosti omezený rámec vzpomínaného stručného ekonomického slovníku.

Slovník nemůže sice nahradit soustavné studium monografických prací a učebnic (takový cíl si autor ani nekladl), ale pro značnou část mladších ekonomů bude i přes své nedostatky širokým encyklopedickým přehledem o pojmech, se kterými se ani při vysokoškolském studiu neseškávali.

Jedním z výrazných nedostatků je téměř výhradně uplatněný verbální výklad pojmů, které svým charakterem si přímo vyžadují matematickou formulaci, resp.

výklad doplněný schémata, grafy, tabulkami apod., jako např. u třech variant temp růstu R. F. Harroda, u křivky poptávky nebo nabídky, strukturální analýzy, reprodukce a pod. Použití grafických postupů (nebo formalizovaný zápis) by nesporně přispělo k větší názornosti a mnohdy i srozumitelnosti definice.

Jednoduché pojmy z oblasti hospodářské praxe jsou celkem stručně a jasně vysvětleny a plně o nich platí naše poznámka, že obohacují často chudý slovník ekonomů. Hesla tvořící základní strukturu politické ekonomie však už mají dosti rozdílnou kvalitu a čím blíže k současnosti, tím problematičtější se zdá výklad a nejjednodušší oštré rozlišení obsahu pojmu v politické ekonomii kapitalismu a socialismu nám připomíná nedávnou situaci, kdy v politické ekonomii i v praxi jsme znali pouze dva kontrasty, kapitalismus = černé a socialismus = růžové.

Bez nároku na vyčerpávající výčet si můžeme dokumentovat některé nepřesnosti nebo jednostranný výklad na některých pojmech. Domníváme se, že např. u hesla *Ekonomie* je dosti neopodstatněné tvrzení, že je „...hraniční disciplínou mezi politickou ekonomii, resp. matematicky formulovanou ekonomickou teorií a matematickou statistikou; má proto třídní charakter...“, v některých jiných publikacích jsme nacházeli ekonomii dokonce mezi nástroji buržoazní ideologie, a takový výklad je přinejmenším silně schematický, protože na druhé straně musíme uznat nesporné přednosti ekonomického aparátu při zkoumání vzájemných závislostí a vztahů v teorii růstu socialistické ekonomiky.

Výklad hesla *Teorie hospodářského růstu* na str. 700–701 je třeba doplnit poznámkou, která rozšiřuje pohled na škálu teorií růstu o práce ekonomů, kteří na rozdíl od matematizujících ekonomů, vycházejících z keynesovské (R. F. Harrod, E. D. Domar) nebo neoklasické (R. M. Solow, J. E. Meada) teorie, zdůrazňují ve svých pracích aspekty historické (W. W. Rostow), sociologické (W. A. Lewis) a technokratické (J. Fourastié). Zůstává sice nezvratnou skutečností, že „v marxistické politické ekonomii sa rozvoju teorie hospodářského rastu dlho nevenovala potrebná pozornost,“ ale v této souvislosti nutno upozornit na to, že prvenství v rozpracování moderní teorie hospodářského růstu patří sovětskému ekonomovi G. A. Feldmanovi (viz str. 842), který v roce 1928 publikoval práci *K teorii temp národního hospodářství*. Spolu s ním se problematikou hospodářského růstu zabývala řada dalších ekonomů (mj. i W. Leontief). Všechny práce však byly počátkem třicátých let zastaveny, střídavě označovány za „revizi marximu“ nebo „hru s čísly“ a marxistické politické ekonomii znovu objeveny v Domarově esejí nazvané *Sovětský model růstu* (1957).

Souhrnným ukazatelem hospodářského růstu je na str. 205 jednoznačně označen „rast národního důchodu“, který je sice nejsyntetičtějším ukazatelem, ale připomínáme, že názorů na charakteristický ukazatel růstu je více a mj. druhým nejrozšířenějším měřítkem je růst spotřeby na jednoho obyvatele. Za mnohem závažnější chybou v charakteristice hospodářského růstu však považujeme „přednostný rast výroby výrobních prostředků“ v výčtu určujících faktorů ekonomického rozvoje.

Domníváme se, že problém tzv. „zákona přednostního růstu výroby výrobních prostředků“ jako zákona působícího v každé výrobě s rozšířenou reprodukcí, která je založena na technickém pokroku, byl v uplynulém období již dostatečně jasně vyložen v souvislosti se třemi možnými typy technického pokroku – kapitálově náročný, neutrální a kapitál šetřící – a určitými historickými podmínkami. Autor nemusel od slovníku zahrnovat názor, který po dlouhou dobu platil v marxistické politické ekonomii jako nedotknutelné dogma spolu s jinými zákony, typickými pro marxistickou ekonomickou teorii období od třicátých do padesátých let našeho století. Za chybu lze považovat i ztotožnění neutrálního a nezávislého technického pokroku (viz str. 383).

V některých případech se předpokládá, že určité jevy jsou charakteristické pouze pro politickou ekonomii kapitalismu (inflace, inovace aj.) nebo naopak zase pro politickou ekonomii socialismu, jako např. vědecká prognóza dlouhodobých tendencí vývoje techniky a ekonomiky, i když je obecně známo, že právě tento „článek systavy plánů rozvoja národního hospodářstva“ byl v socialistické teorii plánování článkem nejslabším, resp. v naší soustavě plánů prakticky chyběl, a nelze ho lokalizovat jen do socialistické ekonomiky, ale stává se objektivně nutným článkem teorie růstu každé vyspělé ekonomiky.

Druhá část slovníku seznamuje čtenáře s představiteli ekonomické teorie a praxe od Aristotela až po současnost. I když hlavní smysl práce není v podrobném a vy-

čerpávajícím přehledu osobností, můžeme na jedné straně přehlednou informaci o marxistických i nemarkxistických ekonomech uvítat jako zdroj určitého poučení i pro profesionálního ekonoma, protože ke škodě věci nepatří studium ekonomických teorií k základním předmětům studia na vysoké škole ekonomické. Na straně druhé se však domníváme, že si autor výběr poněkud ulehčil, když do seznamu zařazuje i autory, kteří se nijak významně nezasloužili o rozvoj ekonomické teorie, a naopak opomíjí ty, s jejichž jmény se dnes velmi často setkáváme (W. Brus, R. M. Solow, J. E. Meade, P. C. Mahalanobis). Podstatně bohatější je „galerie portrétů“ (smírně-li použít tohoto termínu) předcházejících období než naší současnosti, i když si uvědomujeme, že získat biografii mnohých ekonomů je víc než nesnadný úkol.

Ve třetí části nazvané Instituce se můžeme poučit o nejznámějších korporacích, národních institucích, mezinárodních organizacích a najdeme zde i přehled významných ekonomických časopisů. Čtenář si jistě u hesla Čs. obchodní banka upraví akciový kapitál na 500 mil. Kčs.

Konečně v poslední čtvrté části jsou v abecedním pořádku uspořádány peněžní jednotky různých zemí s jejich zlatým obsahem, kursem v korunách čs., jejich díly a názvy.

Pokusili jsme se upozornit na některé nedostatky v obsahu, které v převážné míře jistě pramenily z omezených možností jednoho autora a z využití pramenů, které svým duchem odpovídají ne právě progresivnímu, myšlenkově bohatému období rozvoje marxistické politické ekonomie. Na tvořivém propracování slovníku, jeho prohlubování a zpřesňování pojmů a definic musí autor i čtenář nadále pracovat, ale i tak nutno autorovi i všem spolupracovníkům za první počín poděkovat a přát si, aby se slovník stal opravdu nezbytným pomocníkem při studiu.

Miroslav Nováček

Jaroslav Opat: O novou demokracii 1945–1948. Příspěvek k dějinám národně demokratické revoluce v Československu v letech 1945–1948 (ČSAV, Praha 1966, 266 stran).

Autor se pokusil o podrobnější poznání některých politických aspektů revolučních let 1945–1948; tehdy se u nás řešilo mocenské dilema mezi proletariátem a buržoasií. Těžště práce je tedy možno spatřovat v úsilí o osvětlení československé cesty k socialismu.

V prvních dvou kapitolách práce autor odpovídá na otázku, které faktory určovaly uspořádání poválečných poměrů v Československu a které síly vstupovaly do revolučního dění. Opat zdůrazňuje, že budování nového Československa jako státu lidové demokracie umožňovaly příznivé vnější podmínky spolu s vnitřními předpoklady. Dále ukazuje, že rozhodnutí o poválečné cestě — novou nebo kapitalistickou cestou — bylo závislé na tom, které síly se stanou určujícími a rozhodujícími v probíhající národně demokratické revoluci.

Zdá se, že při členění prvních kapitol práce došlo k určité nevyváženosti. Podrobně je vylíčen pouze proces formování názorových představ a programů poválečné politiky, a to především z hlediska různých politických sil v emigraci. Tento pohled může ovšem svádet ke zjednodušenému výkladu, totiž k tomu, že klíč k budování režimu lidové demokracie je možno hledat jen v jednáních politických stran v zahraničí a v přípravě Košického vládního programu. Jasnějšímu pochopení celkové problematiky by proto více prospělo, kdyby autor ukázal (snad na konci druhé nebo na začátku třetí kapitoly) vzájemnou spojitost mezi našim politickým zastoupením v zahraničí a jemu odpovídajícími partnery domácího odboje. Mám na mysli vztah politických skupin v emigraci k určujícím silám odboje v českých zemích; konkrétně jde např. o odlišení vztahu moskevského vedení KSČ k ilegální KSČ doma od vztahu představitelů politických stran v Londýně a jejich v podstatě neorganizovaných stoupenců v historických zemích. Tato poznámka se netýká problematiky Slovenska, kde byla situace jiná, neboť k formování jednotlivých revolučních stran dochází v průběhu Slovenského národního povstání. V této souvislosti je na místě vyzvednout autorův rozbor otázek vzniku a vývoje politických stran na Slovensku